

Recenzii

Lucian Bot comportă exigențele academice ale unei teze de doctorat, fapt ce-i permite să deschidă un dialog științific și critic. Autorul cărții, fără să rămână în vreun fel tributar problematizărilor scolastice, ajunge să stârnească preocupări existențiale care să faciliteze trasarea unor principii sau concluzii teoretice. Pentru că își fundamentează teza în gândirea patristică și liturgică a Bisericii din primele secole, respectiv pentru că dorește să recupereze «chipul duhovnicesc al întrebărilor» privind unitatea ekklesiei, părintele asistent depășește limitele înguste ale unei cercetări superficiale și abstracte. Tema dinamicii unității în Biserica Ortodoxă nu este și nici nu poate fi elaborată sub presiunea necesității definirii «ființei» Bisericii printr-o terminologie simplistă. Dimpotrivă, învățătura noastră pornește de la experiența Sfinților Părinți și de la practica bimilenară a Bisericii”.

Sorin COSMA

Marina Ngursangzeli Behera, Michael Biehl, Knud Jørgensen, *Mission in Secularised Contexts of Europe: Contemporary Narratives and Experiences, (Regnum Studies in Mission), Regnum, Oxford, 2018, 222p., ISBN: 978-1-912343-75-1*

O parte din studiile publicate în volumul de față au fost inspirate de și dezvoltate prezentări susținute la conferința „Misiunea în contexte secularizate”, care a fost ținută între 22-26 februarie 2016 la Berekfürdő, Ungaria. La invitația editorilor, s-au alăturat și alți autori care au reflectat – mai îndeaproape decât se făcuse în documentul elaborat de Consiliul Mondial al Bisericilor, „Împreună spre viață. Misiune și evangheliism în contexte în schimbare” – asupra sensului și consecințelor pe care le are secularizarea în diversele tradiții creștine.

Studiile reunite sunt grupate în patru mari capitole: primul oferă câteva „Perspective generale” (p. 7-48), al doilea analizează „Perspective asupra formației seculare a culturii” (p. 49-166), cel de-al treilea prezintă „Perspective printre tineri” (p. 167-182), pentru ca, în fine, ultimul capitol să se oprească asupra temei în „Europa - și mai departe” (p. 183-214).

Prima secțiune schițează cadrul general al Europei în care trebuie analizat termenul de secularizare, a cărui semnificație, deși de mare relevanță actuală, posedă o lungă istorie, mergând din Antichitatea greco-romană (Epicur, Marc Aureliu), prin Iluminism (John Locke, Denis Diderot, Voltaire, Baruch Spinoza, James Madison, Thomas Jefferson, Thomas Paine), și până la gândirea unor liber-cugetători și ateii contemporani (ca Robert Ingersoll sau Bertrand Russell). Trebuie precizat că secular nu înseamnă neapărat „anti-religios”, ci trimite la o „neutralitate” față de sfera religioasă. Mai exact, secularismul are în general în vedere o separare a instituțiilor guvernamentale de cele religioase; el reclamă o neinfluențare a activităților și deciziilor social-politice de credințe și/sau practici religioase.

În sens literar, secularismul înseamnă „a aparține lumii”, iar unii autori au vorbit, din această perspectivă, despre Europa ca despre „cazul excepțional”. Este tema studiului semnat de Grace Davie, în timp ce alt autor, Raag Rolfen, a deschis cutia posibilităților – nu doar a limitărilor, pe care le aduce secularizare în lumea de astăzi. (Vorbind mai ales de

Recenzii

contextul bisericilor nord-europene, puternic secularizate, dar în care se caută noi oportunități în relația dintre Împărăția lui Dumnezeu și stat.)

Partea a doua conține nouă studii, fiind cea mai substanțială din volum. Contribuțiile de aici se opresc mai detaliat asupra contextelor în care se manifestă fenomenul secularizării astăzi în diverse părți ale Europei: Hilke Wolters scrie dintr-o perspectivă olandeză (dar și ecumenică) despre „Căutarea identității în contexte secularizate”; Michael Biel oferă o perspectivă vest-germană în „A crede într-un mod secular”; în schimb, alți doi autori scriu despre „Perspectiva secularizării în Germania răsăriteană”. Daniel Buda se oprește asupra contextului românesc, în timp ce perspectiva romano-catolică îi revine lui Annemarie C. Mayer, cea anglicană lui Cathy Ross, cea olandeză lui Gerrit Noort, iar cea suedezo-norvegiană lui Lars Dahle. După cum sugerează și titlul studiului său, Paul Bendor-Samuel oferă o privire sintetică, de ansamblu, semnând „În căutarea misiunii într-o Europă seculară”.

Următoarea secțiune cuprinde studiile lui Pawel Pustelnik și Zuzana Babicova, „Organizațiile ecumenice de tineret și misiunea lor în contexte secularizate”, și studiul scris de Tijana Petkovic, care are ca temă Serbia și percepția tinerilor ortodocși de aici asupra secularizării.

Ultima secțiune a cărții lărgiște cadrul hermeneutic al secularizării. Astfel, Harvey Kwiyani semnează un incitant studiu despre „Bisericile migratoare într-o Europă seculară”, pe când următoarele două studii se opresc asupra Sudului global – Marina Ngursangzeli Berhera se centrează pe India, iar Esther Mombo pe estul Africii. Ambele studii reiau discuția despre Europa – „cazul excepțional”, punctând însă provincialismul acesteia în raport cu realitățile mai largi, globale, nu mai puțin lipsite de relevanță.

Reținem cele două studii care abordează unele aspecte ale secularizării din perspectivă ortodoxă. Cel semnat de pr. Buda (p. 86-98) analizează cadrul teoretic al fenomenului secularizării recurgând în special la contribuțiile a doi mari misiologi ortodocși, pr. Ion Bria și arhiep. Anastasios Yannoulatos. În a doua parte a studiului său, autorul parcurge un traseu românesc în care sunt evidențiate două etape distincte: pe de o parte, perioada comunistă, pe de altă parte, perioada post-comunistă. În final se afirmă convingerea că Biserica Ortodoxă Română, în actualul context, va găsi resursele necesare pentru a face față formelor multiple pe care le posedă secularizarea și, fără teamă, va răspunde la provocările și va valorifica oportunitățile pe care aceasta din urmă le are.

Studiul semnat de Tijana Petkovic, cu studii la Belgrad, dar și în Elveția și Germania, are în vedere „(De)secularizarea din perspectiva tineretului ortodox sârb” (p. 173-182). Deși autoarea utilizează, la rândul său, perspectiva istorică, diferențiind între perioada socialistă a lui Tito și cea de după 1990, rezultatele la care ajunge în analiza actuală a contextului sârb sunt diferite față de cel românesc. Paradoxal, deși e considerată vârsta când credința este mult împinsă în jos în sondaje, tinerii din Serbia se declară în număr mare credincioși. Astfel, se înregistrează o „desecularizare” în raport cu perioada precedentă. Și totuși, situația nu este lipsită de ambiguități: credința reclamată formal îmbracă și forme ne-creștine, sincretiste; simultan, renașterea religioasă merge mână în mână cu exacerbarea extremismului naționalist.

Volumul de față posedă o valoare deosebită prin varietatea interpretărilor pe care le dă unui fenomen complex ca cel al secularizării, cercetat în diverse contexte socio-politice și

Recenzii

cultural-religioase. În mod firesc, diversitatea abordărilor face foarte dificilă găsirea unui punct comun la toți autorii. De altfel, chiar acest fapt determină necesitatea dialogului ca mijloc de depășire al obstacolelor de înțelegere. În același timp, în epilogul semnat de unul dintre editori (p. 215-216), Knud Jørgensen, sunt semnalate două direcții principale ale prezentărilor din volumul de față: pe de o parte, secularizarea este un proces inerent dezvoltării tradiției creștine (W. Hielke), de aceea el trebuie salutat, fiindcă ne poate elibera din „închisoarea constantiniană” și din „îmbrățișarea Bisericii-stat”: „deschide porțile catedralelor noastre și multelor noastre mausolee creștine. A fi un creștin secular nu mai reclamă că eu sunt custodele unui muzeu”. Apar așadar noi forme de expresie, noi comunități (ca de ex. cele din Olanda, descrise de G. Noort), în contexte marcate de diversitate, complexitate și multiculturalism, ca în Hamburg, sau de indiferență față de religie, ca în Germania de Est. O existență marcată de vulnerabilitate, dar care conține și germenii speranței (G. Davie).

Pe de altă parte, sunt autori – cum ar fi H. Kwiyani sau E. Mombo – care își pun serios întrebarea: cum poate cineva să trăiască fără religie? Teza acestora, și în special a primului autor, este că Europa are de (re)învățat creștinismul de la imigranți – că aceștia sunt „noii creștini europeni”!

În concluzie, lucrarea este una provocatoare și merită a fi citită de toți cei interesați de actuala configurație a creștinismului, de provocările contemporane la care creștinii trebuie să răspundă, indiferent de contextele în care trăiesc. La o analiză mai atentă, problemele aparent recente s-ar putea să fie vechi... Privitor la secularizare: oare nu avem scrisoarea către Biserica din Sardes, o comunitate care suferea de aceeași gravă problemă a apatiei spirituale (Apoc. 3, 1-6)? (O boală care, să nu uităm, survine mai ales din ușurința și iubirea de lux a unei societăți seculare.)

Ciprian Iulian TOROCZKAI

Slawomir Sztajer, Jarema Drozdowicz, *Changing Trajectories of Religion and Popular Culture. Cognitive and Anthropological, (Development in Humanities 15)*, LIT Verlag, Zürich, 2018, 158 p., ISBN: 978-3-643-91056-1

Autorii cărții de față, cadre didactice la Universitatea Adam Mickiewicz din Poznan (Polonia), ilustrează modul în care tinerii cercetători, în fața provocărilor puse de postmodernitate la adresa studiului religiilor, adoptă o metodă de cercetare ce ține de abordările cognitive ale fenomenului religios. Astfel, încă din introducere se afirmă cu claritate că „știința cognitivă a religiilor oferă un nou cadru teoretic pentru explicarea variabilității și diversității religiilor”, un cadru care „ne poate ajuta să înțelegem originile, structura și răspândirea reprezentărilor religioase” (p. 7)

Cartea este împărțită în două mari părți: prima intitulată „Religie, Cunoaștere (*Cognition*) și Cultură”, iar cea de-a doua „Cultura populară și noile forme ale identităților culturale”. Capitolele din prima parte se centrează chiar pe fundamentele cognitive și dimensiunile culturale ale fenomenului religios. Capitolul 1 discută rolul constrângerilor cognitive în transmiterea culturală a conceptelor religioase. Preocuparea centrală a autorilor este de a înțelege de ce anumite concepte religioase sunt mai răspândite decât